

Asia: VN/3357/2025

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Hovioikeus lausuu oikeusministeriön lausuntopyynnön johdosta seuraavan.

Yleistä

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan muutettavaksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:ää, joka koskee laite-etsinnästä päättämistä. Ehdotuksen taustalla on Euroopan unionin tuomioistuimen tuomio C-548/21, joka liittyi toimivaltaisen viranomaisen mahdollisuuteen saada pääsy matkapuhelimen sisältämiin tietoihin rikosten torjuntaa, tutkintaa, selvittämistä ja syyteharkintaa varten.

Mainitussa tuomiossa pakkokeinon käyttämisen edellytykseksi on asetettu tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen suorittama etukäteisvalvonta.

Tähän nähden on hieman yllättävää, että esityksen perusteluissa on vaihtoehtoisina ratkaisumalleina käsitelty vain sitä, tulisiko etukäteisvalvonta suorittaa tuomioistuimessa vai syyttäjälaitoksessa. Kokonaan vaille pohdintaa on jäänyt se, olisiko järkevintä perustaa esimerkiksi poliisiorganisaation sisälle riippumaton valtakunnallinen hallintoelin suorittamaan etukäteisvalvontaa.

Jos vaihtoehtoina on vain tuomioistuin tai syyttäjälaitos, hovioikeus pitää esitystä perusteltuna ja kannattaa sitä, että laite-etsintää koskevan päätöksen vahvistaminen osoitetaan riippumattoman

tuomioistuimen tehtäväksi. Hovioikeus pitää tärkeänä, että lakimuutos tulee voimaan mahdollisimman pian, jotta mahdollisilta epäselviltä tulkintatilanteilta välttyään.

Esityksen vaikutuksista

Esityksessä todetuin tavoin laite-etsintä on keskeinen pakkokeino useiden rikosten tutkinnassa. Esityksen vaikutusten (s. 9–12) osalta hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että laite-etsintöjä koskevien päätösten määrä on jo nykyisellään erittäin suuri. Esityksen mukaan vuonna 2024 tehtiin yhteensä 9.339 päätöstä eli 25 päätöstä päivässä viikonloput mukaan lukien. Esityksellä on siten merkittäviä vaikutuksia tuomioistuinten toimintaan ja resursseihin. Selvänä on lisäksi pidettävä, että merkittävä osa päätöksistä tullaan myös jatkossa tekemään Helsingin hovioikeuspiirin alueella.

Esityksessä on todettu, että kokonaisuuden kannalta on huomioitava myös muutoksenhaun osuus, jota on vaikea arvioida. Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että esitykseen ei ole sisällytetty minkäänlaista arviota muutoksenhaun osuudesta tai edes tietoa siitä, mikä osuus voimassa olevan lain mukaisista laite-etsinnöistä saatetaan nykyisin tuomioistuimen arvioitavaksi pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:n mukaisesti. Joka tapauksessa hovioikeus toteaa selvää olevan, että esityksellä on vaikutusta myös muutoksenhakutuomioistuimen toimintaan ja resursseihin. Tältä osin hovioikeus kiinnittää huomiota myös siihen, että hovioikeus on päätösvaltainen kolmijäsenisenä.

Edellä lausutun perusteella ja esityksestä tarkemmin ilmenevin tavoin esityksellä on merkittäviä vaikutuksia tuomioistuinten toimintaan ja resursseihin. Esityksellä on lisäksi tietojärjestelmämuutoksista ja päivystysasetukseen tehtävistä muutoksista johtuvia suoria taloudellisia vaikutuksia. Näistä seikoista huolimatta esityksessä on todettu, ettei esityksellä ole talousarviovaikutuksia. Esityksessä on viitaten talouspoliittisen ministerivaliokunnan vuoden 2024 linjauksiin todettu, että ehdotetusta sääntelystä johtuvat uudet tehtävät hoidettaisiin nykyisten määrärahojen puitteissa. Tässä linjauksessa oli todettu, että EU:sta ja kansallisesta lainsäädännöstä johtuvien velvoitteiden myötä tulevat tehtävät resursoidaan pääsääntöisesti luopumalla olemassa olevista tehtävistä tai tehostamalla nykyisten tehtävien hoitamista. Hovioikeus toteaa epäselväksi jääneen, miten esityksen vaikutukset on tarkoitettu käytännön tasolla hoitaa nykyisten resurssien ja määrärahojen puitteissa. Esityksestä on nimittäin jäänyt puuttumaan lakiehdotukset vastaavansuuruisten olemassa olevien tehtävien poistamisesta taikka siitä, miten nykyisiä - lakiin perustuvia - tuomioistuinten tehtäviä tehostetaan.

Tältä osin hovioikeus kiinnittää vielä huomiota siihen, että pakkokeinolain aiempaa muutosta koskevissa esitöissä (HE 217/2022 vp s. 96) on todettu, että laite-etsinnän saattamisella etukäteisen tuomioistuinkontrollin piiriin olisi merkittäviä kustannusvaikutuksia, jotka voisivat vaikuttaa esimerkiksi tuomioistuinten muihin asioihin käytettävissä oleviin resursseihin. Muun muassa tämän johdosta esityksessä ei ehdotettu laite-etsinnän saattamista aina etukäteisen tuomioistuinkontrollin piiriin.

Ilman lisäresursseja tai jostain muista tehtävistä luopumista esitys johtaa siihen, että tuomioistuinten käsittelyajat pitenevät. Tämä pidennys erityisesti kohdistuu pääkaupunkiseudun käräjäoikeuksiin, jotka jo nyt ovat hyvin ruuhkaisia ja niiden käsittelyajat pidempiä kuin muualla valtakunnassa. Hovioikeus katsoo, että esityksen vaikutukset tulisi ottaa jatkovalmistelussa asianmukaisesti huomioon ja tuomioistuimille tulisi turvata muutoksen edellyttämät määrärahat.

Menettelystä

Ehdotettuun pakkokeinolain 8 luvun 29 §:ään on sisällytetty tuomioistuin käsittelyä koskevat menettelysäännökset.

Säännösehdotuksesta tai sen niukoista perusteluista ei selvästi käy ilmi, että tarkoitus on esityksen yleisperustelujen mukaan (s. 10) se, ettei laitteen omistajaa kuulla ollenkaan tuomioistuinmenettelyssä. Tällaisesta merkittävästä poikkeuksesta tuomioistuinprosessiin tulisi säätää nimenomaisesti.

Säännösehdotuksessa viitattaisiin soveltuvien osin vangitsemisasian käsittelyn tiettyihin menettelysääntöihin (PKL 3 luvun 1, 3, 8 ja 10 §). Vähintään esityksen perusteluissa tulisi avata miltä osin säännöksiä sovelletaan ja miltä osin ei. Tietyiltä osin poikkeusten tulisi myös näkyä itse säädöstekstissä. Esimerkiksi PKL 3:10:ssä säädetään vangitsemispäätöksen perusteluista. Esitysluonnoksen yksityiskohtaisista perusteluista voi nyt saada sen käsityksen, että ainoastaan siinä tapauksessa, että tuomioistuin kieltäytyy vahvistamasta laite-etsinnän, päätös tulisi perustella. Jos näin on tarkoitus, tästä olisi otettava nimenomainen säännös lakiin.

Ehdotetusta sääntelystä ei saa selvää, millainen muutoksenhakuoikeus ja -menettely olisi käytössä näissä asioissa. Ehdotuksessa on vain viitattu pakkokeinolain 8 luvun 17 §:n 3 momentissa säädettyyn erityistä kotietsintää koskevan päätöksen kantelu-oikeuteen. Sen mukaan erityistä kotietsintää koskevaan tuomioistuimen päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Pidättämiseen oikeutettu virkamies saa ilman määräaikaa kannella päätöksestä. Onko tämän viittauksen ajateltu tarkoittavan sitä, ettei laitteen omistaja saa hakea muutosta tehtyyn päätökseen? Tämä ei ilmene perusteluista ja on varsin merkittävä poikkeus perustuslaissa säädettyyn muutoksenhaku-oikeuteen. Jäljempänä todetuin tavoin ehdotuksen suhde pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:ään on lisäksi epäselvä.

Voimassa olevan pakkokeinolain 8 luvun 29 a § nimittäin sisältää säännöksen laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön oikeudesta saattaa tietyissä tilanteissa laite-etsintä tuomioistuimen tutkittavaksi. Käräjäoikeuden mainitun säännöksen nojalla tekemään päätökseen haetaan muutosta valittamalla. Esityksen perusteluissa ei viitata tähän voimassa olevaan pykälään eikä avata, mikä olisi sen suhde nyt ehdotettavaan sääntelyyn.

Edellä mainitun perusteella hovioikeus katsoo, että esitystä tulisi täsmentää muutoksenhakua kärkeäoikeuden päätökseen sekä muutoksenhakuun oikeutettuja koskevin osin.

Lausunnon on valmistellut hovioikeudenneuvos Sanna Mikkola

Hovioikeuden presidentti Asko Välimaa

Ijäs Jonna
Helsingin hovioikeus